

Az oktatás szerepe a gazdasági növekedésben

Előzetes kérdések

Összefüggések az egyes rendszerek között

A foglalkoztatás, az oktatás, a szociálpolitika kérdéseinek összehangolt kezelése teremtheti meg a feltételeket az ország gazdasági növekedéséhez. Ahhoz, hogy a foglalkoztatás növekedjen, olyan munkaerőre van szükség, amelyik képes alkotó módon bekapcsolódni a termelés folyamatába, és képes arra, hogy az élete során újabb és újabb ismeretekre tegyen szert, szükség esetén pályát módosítson. Ennek a képességnek a megszerzése csak jól működő oktatási rendszer esetén biztosítható. A jól működő oktatási rendszer teremtheti meg az esélyeket ahhoz, hogy mindenki megszerezze a képességeket a munkaerőpiacon történő helytálláshoz.

A társadalmi problémák és az oktatás

Jól működő oktatási rendszer elképzelhetetlen, amennyiben az ország lakosainak jelentős része nem tudja biztosítani a megfelelő feltételeket gyermekei részére az iskolába járáshoz. Az oktatás mint esélyteremtő szolgáltatás, nem képes ellensúlyozni a társadalmi leszakadás problémáit, a munkanélküliséget, a nem megfelelő lakhatási feltételeket. A szociálpolitika segítséget nyújthat ahhoz, hogy a gyermeknek meglegyenek azok az eszközei – tankönyv, felszerelés –, amelyek nélkül az iskolába járás nem, vagy nagyon alacsony hatékonysággal oldható meg.

A helyi társadalom szerepe

A településfejlesztés, a munkahelyteremtés, a lakhatási feltételek megteremtése szoros összefüggésben áll az adott térség, az adott település munkaerő-felvevő képességével. Ezért óhatatlanul felvetődik a kérdés, milyen szerepe lehet az adott település közösségének abban, hogy egy városban, községben, a fővárosban és kerületekben milyen a nagy ellátórendszerek kapcsolata. Nagy kérdés ezért, hogy a nagy ellátórendszerek település-igazgatás keretei között történő összekapcsolása, összehangolása milyen módon segíti, segítheti elő a gazdaság növekedését. További kérdés, hogy a település-igazgatás keretei között folyó munkaerőpiaci, oktatási, szociálpolitikai tevékenység alkalmas-e a regionális és az országos szintű tervezés kikényszerítésére, vagy fordítva, az országos szintű döntéseket kell-e lebontani regionális és települési szintekre.

Az oktatás szerepe a társadalmi fejlődésben

Az oktatás rövid távú hatásai

Az oktatási rendszer hatása a foglalkoztatásra és ezen keresztül a gazdasági növekedésre, két szempontból is vizsgálatot érdemel. Az oktatás eredménye értelemszerűen megjelenik mindenkinél, aki iskolába járt és eljutott arra a szintre, hogy a munkaerőpiacon hasznosítható tudásra, illetve azt igazoló bizonyítványra, oklevélre tegyen szert. Megjelenik a hatása annak is, amikor az oktatási rendszer nem ért el eredményt, és úgy lép ki valaki a

rendszerből, hogy nem szerezte meg a szükséges ismereteket, képességet és jártasságot ahhoz, hogy sikeres legyen a munkaerőpiacon.

Az oktatás hosszútávú hatása

Az egyes személyeknél megjelenő eredmény mellett azonban az oktatási rendszernek hosszabb távú, az egész ország fejlődésére kiható eredménye is van. Minél több azoknak a száma, akik sikeresen járták végig az oktatási rendszert, annál magasabb lesz az ország iskolázottsági szintje. Az iskolázottsági szint emelkedése hozzájárul ahhoz, hogy egyre csökken azoknak a családoknak a száma, ahol a megszületendő gyermekek, a születésüknel fogva az átlaghoz képest lényegesen rosszabb eséllyel indulnak neki az életnek. Természetesen fordítva is igaz ez a megállapítás, amennyiben nő azoknak a száma, akik nem sikeresek az iskolában, emelkedik azoknak a száma is, akiknek kevés az esélyük a munkaerőpiacon, és ennek következtében kevés az esélyük arra is, hogy gyermekük ne hátrányos helyzetből indulva lépjen be az oktatás rendszerébe. A kutatási tapasztalatok szerint a gyermek iskolai sikerességére az anya iskolázottsági szintje nagyobb hatással van, mint az apáé.

Az iskolarendszer feladatai

Az oktatási rendszer feladata ezért kétirányú: egyrészt javítani kell azoknak az arányát, akik a munkaerőpiacon való helytálláshoz szükséges ismereteket, jártasságokat, képességeket, bizonyítványokat és oklevelet szereznek, másrészt második esélyt kell biztosítani azok részére, akik bármilyen oknál fogva ezek hiányában léptek ki az iskolarendszerből.

A kormányváltás utáni célkitűzések az oktatásban

A változtatás iránya

A 2010-ben bekövetkezett kormányváltás után stratégiai célként fogalmazódott meg az oktatás rendszerének teljes átalakítását, a közoktatás rendszerének a köznevelés rendszerével történő felváltását. Ez nem csupán névváltoztatást jelent. A köznevelés rendszere gyökeresen megváltoztatta azokat az irányokat, amelyekben 1993-ban a közoktatásról szóló törvény elfogadásakor lényegében politikai egyezség született. Ennek az egyezségnek a lényege az volt, hogy növekedjen azoknak az aránya adott korosztályon belül, akik érettségit szereznek, illetőleg tolódjon minél későbbre a szülői-gyermekei pályaválasztási kényszer. Ezért a szakképzés kezdődjön a gyermek tizenhatodik életéve után, és váljon el egymástól az általános műveltséget megalapozó képzés és a szakképzés. A törvény hatályba lépését követő időszakban ezek az alapelvek kiegészültek a tankötelezettség idejének tizennyolcadik életévre történő meghosszabbításával, a tanulói munkateher csökkentése mellett az ismeretközlő oktatásról, a készség, képesség fejlesztésére irányuló oktatásra történő áttéréssel.

A köznevelés rendszerével olyan oktatási rendszer bevezetése kezdődött meg, amelyben nem cél, hogy minden tanuló a munkaerőpiacon jól hasznosítható tudásra, szakképesítésre tegyen szert. Csökkentették a tankötelezettség idejét a gyermek tizenhatodik életévére. A készség, képesség (kompetenciák) fejlesztésére irányuló felkészítés helyébe az ismeretek közlésére irányuló felkészítési folyamat lépett. Megfogalmazódott az érettségihez jutó tanulók arányának a '93. előtti szintre történő „visszaépítése”. Átalakult a szakképzés

rendszere: a szakiskolában a gyakorlati oktatás került a középpontba, radikálisan csökkent az általános műveltségre fordítható időkeret. A szakközépiskolai felkészítésben megszűnt a szakképzés és az általánosan művelő képzés szétválasztása, és a rendelkezésre álló négy évfolyam alatt párhuzamosan, egy időben kell, hogy elsajátítsa a tanuló az érettségi vizsga letételéhez szükséges ismereteket, valamint azokat a szakmai ismereteket, amelyekkel továbbléphet a szakképzési évfolyamra, a szakmai vizsgára történő felkészülésben.

A várható következmények

Ezeknek a változtatásnak a hatása jelen pillanatban nem mérhető, hiszen a bevezetése most indul. Az azonban látszik és érzékelhető, hogy az érintett korosztály mintegy tíz százaléka nem fog bejutni a szakiskolába sem. Részükre úgynevezett HÍD-programot szervez az állam, amelynek keretei között legjobb esetben is egy rész-szakképesítés szerezhető. A korosztály fennmaradó részének mintegy ötven százaléka a szakiskolában folytathatja tanulmányait. Az itt megszerzett ismeretekkel a tanulók nem készülnek fel arra, hogy továbbfejleszhető tudást szerezzenek, vagy elsajátítsák legalább egy idegen nyelv alapjait, hogy jártasságot szerezzenek a számítógép használatában. Kétséges az is, hogy a hároméves gyakorlatorientált felkészítés során kialakulnak-e azok a készségek, amelyek megteremtik a lehetőséget a szakmai megújulásra, a pályamódosításra. Bár jogilag a szakiskola után lehetőség nyílik az érettségi vizsga letételére, erre reális esély csak akkor nyílik, ha a tanuló a középiskola legalacsonyabb évfolyamán kezdi meg újra a tanulmányait.

A tankötelezettség idejének leszállítása azzal az oktatásszervezési következménnyel jár együtt, hogy az általános iskola után nincs olyan középfokú iskola, amelyik köteles lenne felvenni a még tanköteles tanulót. Ez korlátlan lehetőséget biztosít az intézmények bezárására, az elitképzés kialakítására.

A középiskolai felvételi rendszer, különösen a szóbeli vizsga lehetőségének megengedése megnyitotta az utat a szubjektív válogatás előtt. Az érintett korosztály mintegy húsz százalékanak kíván a kormány lehetőséget biztosítani ahhoz, hogy gimnáziumi érettségit szerezzen. A felsőoktatás azok befogadásához fog elsődlegesen lehetőséget biztosítani, akik a gimnáziumban szereztek érettségi bizonyítványt.

A szakközépiskolába történő bejutás is felvételi eljáráshoz köthető az új rendelkezések szerint. A szakközépiskola a kiadott kormányzati elképzelések szerint az érintett korosztály mintegy harminc százalékanak fog lehetőséget biztosítani ahhoz, hogy úgynevezett szakmai érettségit szerezzen. A szakmai érettségi a szakirányú felsőoktatásba történő bejutáshoz nyújt lehetőséget.

A felsőoktatási felvételi rendszer és az államilag finanszírozott helyek radikális csökkentése megteremti annak lehetőségét, hogy csak azok jussanak felsőfokú végzettséghez és szakképzettséghez, akikre az állam támaszkodni kíván.

Mit kellene, mit nem kellene tenni?

A rövidtávú igények és lehetőségek

Arra való tekintettel, hogy a köznevelés rendszerével kapcsolatos változások bevezetése részben 2012. szeptember 1-jén, részben 2013. január 1-jén indul, meglehetősen nehéz új irányokat megfogalmazni. Valójában a megkezdett folyamat leállítása és a tényleges gondok és problémák feltárása után a közoktatás rendszerének megreformálása lenne az ország számára elfogadható megoldás.

Mindenképpen sokat javítana azonban a helyzeten, ha az állam továbbra is garantálná legalább azt, hogy a tankötelezettség ideje alatt legyen olyan iskola, amelyik nem tagadhatja meg a tanuló felvételét. Ez megoldható lenne, amennyiben a kialakult gyakorlat szerint a kijelölt szakiskolák látnának el kötelező felvételi feladatot.

- Rövidtávon kitűzhető célként ekkor lehetne megfogalmazni, hogy a közoktatás rendszeréből ne jöjjön ki úgy senki, hogy nem kap lehetőséget legalább egy szakiskolában szerezhető szakképesítés megszerzésér.

- Mindenképpen szükség lenne arra, hogy a szakiskolákban a tanuló megismerje a vállalkozási ismereteket, elsajátítsa a számítógép használatát, egy idegen nyelv alapjait.

- Indokolt az is, hogy a középiskolai felvételi eljárásból kizárják a szóbeli felvételiztetés lehetőségét, és megmaradjon a központi írásbeli vizsga, valamint az általános iskolai tanulmányok során elért eredményekre épülő felvételiztetést.

- Nem szabad, hogy a középiskolák különböző típusaiban eltérő értékű érettségi vizsgák megszervezésére kerüljön sor. A szakközépiskolai érettségi bizonyítvány egyenértékűségét a gimnáziumi érettségivel biztosítani szükséges.

- A felsőoktatási tanulmányok megkezdésénél pedig az értékmérő elsődlegesen a középiskolai tanulmányok során elért eredmények és az érettségi vizsga eredményei legyenek.

Hosszabb távú igények és lehetőségek

Hosszabb távon olyan oktatási rendszer működtetése látszik célszerűnek, amelynek középpontjában a gyermek, a tanuló képességeinek feltárása, tehetségének kibontakoztatása áll. Ez röviden megfogalmazva azt jelenti, hogy az egyes intézmények, az egyes intézményekben folyó pedagógiai munka igazodik a gyermek elvárásaihoz, személyiségéhez, és nem fordítva, a gyermek a pedagógusok igényéhez. A cél az lehet, hogy minél korábban, a korai fejlesztésben és gondozásban az óvodán keresztül feltárják a gyermek személyiségét, fejlődésének várható irányát. A pályaválasztási tanácsadás kiépítésével kapjon segítséget a szülő és gyermeke ahhoz, hogy a legoptimálisabb tanulói irányt megválasztva lépjen ki az iskolarendszerekből a tanuló.

Ehhez sokszínű módszer-választási lehetőséget kell biztosítani a pedagógusnak, annak érdekében, hogy figyelembe vegye a tanulónak legmegfelelőbb fejlesztési irányokat.

Az általános iskolai nevelés és oktatás alapvetően a készség képességek fejlesztésére irányuljon, és a tanulók úgy lépjenek a középfokú iskolába, hogy rendelkeznek az értő írás-olvasás készségével, az egyéni tanulás képességével, a számítógép-kezelésben való jártassággal, legalább egy idegen nyelv alapjaival.

Az úgynevezett többcélú komprehenzív iskolák a tanuló szándéka, képessége és készsége alapján nyújtanak választási lehetőséget a kilencedik, tizedik évfolyam után.. Az iskolarendszeren belül kialakított tizenkét évfolyamos, egységes iskolák megalapozhatják az első-kilencedik, vagy az első-tizedik évfolyamon akár a felsőoktatási tanulmányokba történő továbbhaladás lehetőségét, akár az érettségire épülő szakképesítés megszerzésének lehetőségét, a szakiskolai szakképzettség megszerzését.

Az iskolai rendszerű szakképzés középpontjába a széles alapú szakmai ismeretek megszerzése állítható. A szakiskolában legalább a négy évfolyamos felkészülés lehetőségét indokolt biztosítani, amely kellő időt ad ahhoz is, hogy a tanuló megszerezze mindazokat a jártasságokat, készségeket és képességeket, amelyek szükségesek lehetnek az új ismeretek befogadására, a vállalkozói tevékenység megkezdésére, indokolt esetben a szakmaváltásra.

Az iskolarendszeren kívüli képzés

Az iskolarendszeren kívüli képzés építeni tud az iskolában megszerzett széles alapú ismeretekre, és rövid idő alatt felkészítheti az oktatásban részt vevőt egy-egy újabb szakképesítés megszerzésére, a gazdaság igénye szerint

A leszakadók segítése

A felnőttoktatást indokolt „visszahelyezni” az iskolarendszerbe minden olyan esetben, amikor olyan személyekről van szó, akik a megfelelő képességek, jártasságok hiányában nem tudnak új ismeretek megszerzésére vállalkozni. A felnőttoktatásban nem szabad – felesleges – konkrét szakképesítés megszerzésére felkészíteni azokat, akik az iskolai rendszerű oktatásban nem szerezték meg az alapkészségeket.

A felnőttek iskoláztatása együtt kell, hogy járjon meghatározott juttatásokkal, adott esetben az iskolában töltött idő szolgálati időként történő elismerésével.